

Механізм її реалізації може включати економічні, фінансові, адміністративно-нормативні інструменти. При цьому необхідно підкреслити, що термін дії даних пільгових умов повинен бути обмежений і чітко визначений окремим рішенням Уряду. Державна фінансова політика сприяння іннова-

ційним процесам по своїй суті порушує стабільність дії ринкового механізму, але її використання можливе щодо окремих проектів і на окремих періодах економічного розвитку національної економіки.

Надійшла до редколегії 01.09.05

В.І. Грушко, д-р екон. наук, проф.,
К.І. Старовойт, асп.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

У статті розглянуто сутність інвестиційної діяльності комерційних банків. Проаналізовано законодавче визначення даного поняття. Запропоновано бачення місця та ролі інвестицій в активах банку.

The economic and juridical essence of banking investment activities is studied. The investment significance in assets structure is investigated.

Прискорення розвитку підприємств різних форм власності, спрямоване на забезпечення стабільного зростання економіки держави, залишається головним завданням сьогодення.

Запорукою щодо його реалізації виступає стабільне функціонування банківської системи країни та здійснення комерційними банками інвестиційної діяльності, зокрема. На жаль, незважаючи на позитивну макроекономічну динаміку останніх років, реальні можливості грошово-кредитної сфери блоковано впливом великої кількості економічних, політичних та господарських ризиків. За таких умов коректне розуміння та реалізація інвестицій є одним із першочергових завдань банківського сектору економіки держави.

Сучасна економічна наука характеризується великою різноманітністю тлумачення категорії "інвестиції". Так, Б.Л. Луців стверджує, що в сучасній економічній літературі щодо суті інвестицій ще не було широкої дискусії, хоча відмінності у підходах, на його думку, проявляються досить чітко [5]. Часто різниця прямо залежить від мети, що стоїть перед автором. Іноді поняття інвестицій ототожнюють із кредитом та відносинами з ним пов'язаними, споживаннями, тощо.

У зарубіжній літературі термін "інвестування" часто трактується як придбання цінних паперів (акцій, облігацій). В Україні інвестиції ідентифікуються з терміном "капітальні вкладення" [6, с. 7]

Так, більшість авторів у своїх працях опираються на закон "Про інвестиційну діяльність", або ж визначають їх як капітальні вкладення чи вкладення коштів, не намагаються дати власне об'єктивне і якомога більш точне визначення даної економічної категорії.

Метою нашого дослідження є осмислення економіко-правової суті інвестиційної діяльності комерційного банку як фінансової ланки економічної системи держави, зокрема. Значення банківської системи для розвитку економіки важко переоцінити, оскільки банки відіграють важливу роль у забезпеченні грошового обігу, у переміщенні капіталів, у наданні можливостей для розвитку суб'єктам підприємницької діяльності, у нагромадженні заощаджень населення з метою підвищення його добробуту. [4, с. 5]

Законодавча база визначає правовий статус інвесторів – суб'єктів інвестиційної діяльності, що приймають рішення про вкладення власних, позикових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Законодавство декларує, що всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності і господарювання мають рівні права щодо здійснення цієї діяльності; самостійно визначають мету, напрями, види й обсяги інвестицій; залучають для їх реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації конкурсів і тор-

гів. Інвестор має право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами і результатами інвестицій, включаючи реінвестиції і торговельні операції на території України [3, с. 250].

Чинним законодавством визначено, що об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, у тому числі основні фонди й оборотні активи в усіх галузях і сферах економіки, цінні папери, цільові грошові внески, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права. Ніхто не має права обмежувати права інвесторів у виборі суб'єктів інвестування за винятком випадків, передбачених законодавством. Так, комерційним банкам заборонено інвестування заходів у сфері виробництва і торгівлі матеріальними цінностями, а також страхування (крім страхування валютних, кредитних і процентних ризиків).

У Законі України "Про банки та банківську діяльність" у термінологічних визначеннях чітко проведено визначення лише кредитної діяльності банку. Щодо інвестиційної діяльності, то законом вказується, що "банки здійснюють прямі інвестиції та операції з цінними паперами відповідно до законодавства України про цінні папери, інвестиційну діяльність та згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України" [1], [2].

Залишається відкритим питання стовно змісту прямих інвестицій щодо діяльності банків. Одночасно законодавство забороняє банкам приймати участь у виробництві. Проте за умови отримання письмового дозволу Національного банку України банківські установи мають право здійснювати інвестиції у статутні фонди та акції інших юридичних осіб. [1]

Спробуємо визначити економічну сутність та місце інвестиційної діяльності банків з позиції функціонування банківської системи.

Комерційні банки операції на ринку в основному здійснюють за рахунок залучених і запозичених коштів. При цьому частка власних коштів така незначна, що комерційному банку досить втратити 8 % своїх активів, як він виявиться на межі банкрутства. Однією з основних причин втрати власного капіталу є неякісний кредитний портфель банку. [4, с. 5]

Для запобігання такому розвитку подій здійснюється аналіз балансу банку за трьома напрямками:

- ✓ функціональний аналіз;
- ✓ структурний аналіз;
- ✓ операційний аналіз.

Структурний аналіз належить до найбільш наочних та інформативних етапів оцінки результатів діяльності банку за звітний період. Насамперед він передбачає проведення порівняльного аналізу активів і зобов'язань банку з погляду ризику, прибутковості і впливу на ліквідність.

Для наочності згрупуємо активи банку за ступенем ліквідності. (табл. 1)

Таблиця 1. Активи комерційного банку за ступенем ліквідності

I група. Високоліквідні активи	II група. Ліквідні активи.	III група. Низьколіквідні активи
1. Залишки готівки в касі банку. 2. Залишки готівки на кореспондентському рахунку в центральному банку. 3. Залишки коштів на кореспондентських рахунках в інших банках. 4. Строкові депозити в НБУ.	1. Депозити в інших банках строком до одного місяця. 2. Кредити та інші вкладення зі строком повернення до 30 днів. 3. Акції та інші цінні папери, що легко реалізуються на ринку.	1. Дебіторська заборгованість. 2. Прострочена і пролонгована заборгованість за позиками. 3. Участь в підприємствах. 4. Вкладення в нерухоме майно та нематеріальні активи.

Інвестиції банку можна розподілити між другою та третьою групою активів балансу банку за ступенем ліквідності. Так, наприклад, стаття "участь у підприємствах" відноситься до третьої групи низько ліквідних активів. Стаття "Акції та інші цінні папери, що легко реалізуються на ринку" є ліквідним активом та відноситься до другої групи статей балансу банку.

Друга група статей активу балансу банку – це портфель цінних паперів, який можна класифікувати залежно від різних критеріїв: характеру портфеля (активний чи пасивний), виду цінних паперів, цілей, горизонту і форми інвестицій.

Залежно від характеру портфеля в його структурі можна виділити інвестиційний і торговий портфелі. Перший звичайно формується для контролю за іншими компаніями, фірмами. Якщо банк має контрольний пакет акцій, то він може впливати на управління, що деякою мірою знижує ризик даної інвестиції. Якщо такого контролю немає, то актив піддається високому ризику і його прибутковість невизначена. Чим більший інвестиційний портфель банку, тим вищий ступінь іммобілізації власних коштів. Це не означає, однак, що даний актив не є ліквідним. Ліквідність цінних паперів залежить від позиції цінних паперів на фондовому ринку. Якщо дані

цінні папери котируються на біржі і їх котирування має стійку тенденцію росту, то такі активи можуть розцінюватися як ліквідні. [4, с. 192]

Одночасно варто зазначити, що інвестиційний портфель приносить незначний дохід і супроводжується досить високим ризиком. Найбільш дохідними частинами активу балансу є кредитний портфель та торговий портфель цінних паперів, які і становлять переважну більшість банківських операцій.

Проте кредитний портфель відносимо до низьколіквідних активів, оскільки кредити і проценти по них, як правило, не завжди повертаються відповідно до первісних умов кредитних угод. У свою чергу, торговий портфель – це цінні папери придбані з метою спекуляцій. Цей сегмент портфеля хоч і може приносити високий дохід, проте пов'язаний із високим рівнем ризику. Чим більша ця частина портфеля і вищий дохід у структурі валового доходу банку, тим нижча якість такого джерела доходу.

Розглянемо як виглядав кредитно-інвестиційний портфель комерційних банків протягом останніх років згідно даних асоціації українських комерційних банків. (табл. 2.)

Таблиця 2. Кредитно-інвестиційний портфель банківської системи України, млн грн. [7]

Банківська система України станом на	КІП	Кредити	Питома частка кредитів, %	Цінні папери	Питома частка цінних паперів, %
01.02.2005	86124,38	77862,29	93,36	8262,09	6,64
01.01.2004	67885,02	61981,2	91,31	5903,82	8,69
01.01.2003	38507,13	35851,02	93,11	2656,11	6,89
01.01.2002	26777,59	23637,46	88,27	3140,13	11,73
01.01.2001	15978,17	14916,99	93,36	1061,18	6,64

Отже, як бачимо, незважаючи на зростання портфелю, переважну частину кредитно-інвестиційного портфелю становлять кредити. Яку частку портфелю цінних паперів становлять саме інвестиційні цінні папери встановити неможливо, оскільки звітність банків не передбачає такого поділу.

Таким чином ми можемо зробити висновок, що і на законодавчому, і на рівні діяльності банків необхідно чітко визначити категорію інвестиційної діяльності комерційного банку, що дасть банківській системі можливість оптимізувати кредитно-інвестиційний портфель та, відповідно, покращити фінансову стійкість.

Відкритими для розгляду є та будуть питання пошуку шляхів та можливостей здійснення інвестиційної діяльності у банківській системі держави.

1. Закон України №2740-14 "Про банки і банківську діяльність" від 20.09.2001р. 2. Закон України № 1560-12 "Про інвестиційну діяльність" від 31.03.2005. 3. Банківські операції: Підручник/ А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 384с. 4. Васильченко З.М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація. Монографія. – К.: Кондор, 2004. – 528с. 5. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. – с.320. 6. Страховий та інвестиційний менеджмент: Підручник/ В.Г. Федоренко, В.Б. Захожай, О.Г. Чувардинський та ін. – К.: МАУП, 2002. – 344с. 7. www.aub.com.ua

Надійшла до редколегії 02.09.05

В.Б. Тропіна, канд. екон. наук., доцент

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Розглядаються проблеми державного регулювання економічного зростання як необхідної передумови розбудови соціальної держави

Problems of state regulation of economic growth as base for development of social country.

В сучасних умовах особливого значення набуває дослідження проблем державного регулювання еконо-

мічного зростання як необхідної передумови розбудови соціальної держави, що передбачає розробку й впро-